

ОРИЩЕНКО Олег Миколайович,
студент магістерської програми
«Філософська антропологія та психоаналіз»
кафедри філософської антропології
Факультету філософської освіти і науки
НПУ імені М.П. Драгоманова

ПРОБЛЕМА ПЕРЕХОДУ ВІД ГРАНИЧНОГО ДО МЕТАГРАНИЧНОГО В ЛЮДСЬКОМУ БУТТІ

Не буде перебільшенням сказати, що наше суспільство знаходиться у стані глибокої кризи. Шляхи виходу з неї давно вже стали місцем гарячих дискусій, як серед політикуму, так і науковців, в тому числі і філософів. На жаль, превалює думка про дієвість саме зовнішніх змін, зовнішніх по відношенню до людини - змін влади, законодавчих змін та ін. Хоча практика таких змін дає нам зовсім інші висновки про їх результативність. У той же час сучасна філософська антропологія, як метаантропологія, має серйозні напрацювання в іншому напрямку – в напрямку розкриття можливостей самої людини, актуалізації її особистості. Саме цей напрямок може стати справжнім шляхом у подоланні кризи сучасного суспільства.

Метою статті є спроба поглянути на проблему переходу від граничного до метаграничного в людському бутті крізь призму цінностей та формування ціннісного горизонту особистості. І на цій основі розкрити можливі варіації актуалізації особистості.

Вивченням проблем переходу від граничного до метаграничного в людському бутті займаються сучасні філософи: Н. Хамітов та С. Крилова. Окремі аспекти цієї проблеми розкриті в дослідженнях С. Горського, В. Діденко, І. Докучаєва, В. Жулая, Я. Любивога, В. Малахова, В. Матвєєва, М. Препотенської, В. Табачковського, Л. Тарасюк. Аналіз стану досліджуваної теми доводить, що проблема переходу від граничного до метаграничного в людському бутті через призму цінностей та формування ціннісного горизонту особистості ще недостатньо вивчена і потребує додаткових досліджень.

Аналіз граничного буття людини, її екзистенціалів, дає нам змогу виявити сутнісні процеси даного виміру людського буття, саме ті, що мають значення для початку становлення особистості.

В граничному бутті ми маємо два різнонаправлені процеси, але обидва вони пов'язані з ціннісним горизонтом особистості. Перший – це

«обвалювання» цінностей, що сформовані в буденному вимірі людського буття, таких, що мали несамостійний, некритичний та нетворчий характер. Другий – це процес включення в ціннісний горизонт особистості вищих цінностей – Любові, Свободи та Краси.

Динаміка цих двох процесів, що відбуваються у граничному вимірі людського буття, залежить від глибини або інтенсивності екзистенціальних станів туги, жаху і відчаю.

Розуміння цих процесів дає нам основу для розкриття можливих варіацій актуалізації особистості, але для цього необхідно більш детально зупинитись на понятті цінностей і їх значенні в житті людини.

І. Докучаєв стверджує, що «Цінності не є узагальнення чи родові поняття, цінності орієнтують суб'єкта, вони переживаються і є предметом віри, цінності, завжди відповідають на екзистенціальні питання, вони визначають й буття людини.» [4, с. 188]. Отже, цінності не «зависають» в повітрі і не складаються в «папку» пізнаних дефініцій, а включаються до життєвої стратегії людини, її телосу, або, іншими словами, цінність моделює цю стратегію та формує її телос. І найкращою перевіркою переживання людиною тих чи інших цінностей є її життєва стратегія та її ціль.

Якщо мова йде про вищі цінності, такі як Любов, Свобода та Краса, як ціль життя людини, то як вони пов'язані з актуалізацією особистості? Чи може саме проникнення в сферу буття цих цінностей і є тим самим процесом актуалізації?

Під актуалізацією особистості зазвичай розуміється розкриття її можливостей, або переведення їх в дійсність. Якщо припустити, що Любов, Краса і Свобода – це потенції закладені в самій особистості, то справжнє відкриття змісту цих цінностей, буття в них, є в той же час і самим процесом її актуалізації.

Якщо це твердження вірне, то маємо замкнене коло. Щоб досягнути телосу життя, яке утворює вищі цінності, нам потрібно актуалізувати особистість. В той же час сам процес актуалізації особистості – це і є проникнення в сферу буття цих цінностей.

Що здатне розімкнути це коло? Або якщо сказати точніше – то де це коло може бути розімкнене? Тут очевидно треба відважитись на таку відповідь, можливо, у Вічності. Вірніше, те що вириває нас із часово-просторового потоку і є вікном у Вічність. У такому випадку ми повинні проаналізувати той «інструментарій», що здатний на це. І варіації актуалізації особистості будуть відрізнятися лише особливим «інструментарієм», який використовується або практикується людиною. Сам шлях досягнення буття вищих цінностей будемо називати сценарієм. Далі розкриємо такі можливі сценарії.

Сценарій аскета. Особливість цього шляху в застосуванні аскези, як своєрідної практики вдосконалення і духовного піднесення людини за допомогою регуляції нею своїх бажань, потреб та задоволень. Усі релігійні вчення так чи інакше передбачають аскетичну практику як засіб духовно-морального очищення, а також перетворення людини.

Але чи здатен аскет «прорубати вікно» у Вічність? Спробуємо відповісти на це питання. Ціль аскези – це подолання цього «світу», перемога над ним, яка здійснюється шляхом оволодіння собою. Але подолання і перемога «світу» цього, це ще вікно до «світу» іншого.

Що представляє собою цей процес оволодіння собою? Очевидно, що має місце переплавка волі до самозбереження і продовження роду в волю до влади над собою або, принаймні, домінування останньої. Аскет залишається у бутті на межі, і його воля над собою має бути трансформована, розімкнута іншим сенсом, іншою ціллю. Або, іншими словами, аскеза не ціль, а засіб для досягнення інших цілей, іншого горизонту.

Узагальнюючи, можна сказати, що сценарій аскета – є основою, базисом для інших сценаріїв, ціль яких Любов, Свобода та Краса.

Сценарій творця. Цей сценарій потребує розгляду акту творчості та його взаємозв'язку з буттям вищих цінностей, а саме любові, свободи та краси. Але що ми розуміємо під творчим актом, саме в цьому, на наше переконання, криється можливість правильної відповіді на питання про його стосунок до буття вищих цінностей.

У творчості ми маємо два різнопланові процеси. Перший із них відбувається суто у внутрішньому світі людини, нею породжений і пов'язаний з екзистенціальною ситуацією натхнення, в якій розкривається людська особистість і стоїть перед світлом цих цінностей та наповнюється ними. Другий процес пов'язаний із перенесенням образів, ідей, в тому числі і змісту вищих цінностей у цей світ, іншими словами творення об'єктів культури. Тут ми входимо у сферу мистецтва. І акцент тільки на процесі продукування об'єктів культури є обмеженим розумінням творчості, не дає нам повною мірою розкрити його можливості.

Розкриваючи первинний творчий акт, ми фактично визнали за ним право на прорив у сферу буття вищих цінностей. Це визнається і М. Бердяєвим: «Творчість рухається не в площині у безкінечному часі, а по лінії, що сходить вгору, до вічності. Продукти творчого акту залишаються у часі. Але сам творчий акт, творчий зліт наближується до вічності.» [1, с. 134].

Високе значення творця або генія в тому, що вони жертвуючи собою, розсипають пригоршні зі світу іншого, світлого, даючи людям можливість до

них долучитись. Ці пригоршні – не що інше, як Любов, Свобода та Краса, буття яких у світі іншому.

Сценарій героя. Цей сценарій потребує розгляду вчинку та його взаємозв'язку з Вічністю. Саме через творіння вчинків, герой намагається подолати буття на межі, і ареною його діяльності є не сфера культури, як у творця, а саме життя.

Отже, вчинок відбувається в часово-просторовому потоці, а з точки зору самого Героя є реакцією на зовнішні обставини і намагання їх змінити. Ці зміни саме зовнішніх обставин і не дають можливості герою відкрити всю свою особистість вічності. Хоча Н. Хамітовим був зазначений випадок, коли це можливо: «Глибинний вчинок Героя – це самозміна. Тоді він вступає у боротьбу з самим собою й виходить за межі волі до влади над світом – спочатку в волю до влади над собою, а потім – у волю до натхнення.» [8, с. 43].

Отже, хоча вчинок і не досягає буття вищих цінностей, все ж є важливим для інших сценаріїв - сценаріїв святого і творця. Подвиг, як вчинок є неодмінною складовою становлення і святого, і творця, вони кидають виклик цьому світу і перебудовують всю свою життєву стратегію в напрямку Любові, Свободи і Краси. Саме подвиг, ареною якого є внутрішній світ людини, є справжнім подвигом.

Висновки. Актуалізація особистості – це розкриття її глибинних можливостей та переведення їх в дійсність, що здійснюється в процесі відкриття змісту вищих цінностей, направленості на буття в них. Це відбувається шляхом оновлення ціннісного горизонту особистості, включення до нього вищих цінностей та формування нової життєвої стратегії людини, де вищі цінності є її телосом.

Варіації актуалізації особистості відрізняються лише особливим «інструментарієм», який в тому чи іншому випадку використовується або практикується людиною для досягнення телосу життя, яке утворюють вищі цінності. Перевіркою придатності цього «інструментарію» є його здатність виривати нас із часово-просторового потоку та відкривати «вікно» у Вічність.

Проаналізовані сценарії шляху людини до метаграничного буття, дають змогу зробити висновок, що окремі з них, а саме сценарій творця та святого, в миттєвостях натхнення та осягненні поклику Бога є проникненням в сферу буття вищих цінностей – у Вічність. Але це, ще не метаграничне буття людини, це лише миттєвості, в яких вона його досягає. І тут ми погоджуємося з думкою Н. Хамітова, про те, що справжнє подолання граничного буття можливо лише тоді, коли риси генія, героя і святого з'єднуються в одній особистості, і це може статися тільки за межами людського буття - в бутті надлюдини і боголюдини.

Список літератури:

1. Бердяев Н. О назначении человека / Н. Бердяев. - М.: Республика, 1993.- 383 с. (Библиотека этической мысли).
2. Бердяев Н. Философия свободы. Смысл творчества / Н. Бердяев. - М.:Изд-во Правда, 1989. – 607 с.
3. Докучаев. И. Ценность и экзистенция / И. Докучаев. - Спб.: Издательство «Наука», 2009. – 600 с. (серия «Слово о сущем»).
4. Достоевский Ф. Братья Карамазовы: Роман / Ф. Достоевский. - М.: Эксмо, 2008.- 928 с. (Библиотека Всемирной Литературы).
5. Крилова С. Краса людини: особистість, сім'я, суспільство (соціально-філософський аналіз): [монографія] / С. Крилова. - Ніжин.: Аспект-Поліграф, 2011. – 344 с.
6. Кьєркегор С. Или-или / [Пер. с дат. Н.В.Исаевой, С.А.Исаева]. – 2-е изд. – М.: Академический проект, 2014. – 775 с. (Философские технологии).
7. Хамитов Н. Философия человека: от метафизики к метаантропологии / Н. Хамитов. – Киев.: Ника-Центр, М.: Институт общегуманитарных исследований, 2002.- 334 с. (Серия «Проблема Человека»).
8. Хамітов Н. Люди тоски и люди скуки: [научно-популярное издание] / Н. Хамитов. – К.: Ника-Центр, 2016. – 125 с.

СІДЛЯРЧУК Ольга Романівна,
студентка магістерської програми
«Філософська антропологія та психоаналіз»
кафедри філософської антропології
Факультету філософської освіти і науки
НПУ імені М.П. Драгоманова

**АРТ-ТЕРАПІЯ І МОЖЛИВОСТІ ЇЇ ЗАСТОСУВАННЯ:
УКРАЇНСЬКІ ОСОБЛИВОСТІ**

Події останніх років в Україні (Революція Гідності, анексія Криму, військові дії на Донбасі, волонтерство як громадянський рух), змінили історію і шлях розвитку нашої країни і постіндустріальне суспільство всього світу.

Україна подарувала світу «Майдан» – унікальне і самобутнє творення українського народу, де відбувалась не тільки боротьба за гідність і свободу народу, де під дією різних методів, технік і при сприянні мистецтва відбулось